

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

VAN ZOYS TOT SOEST / 30e jaargang nummer 4, voorjaar 2010

Foto omslag: H. Familiekerk (1939-2009)

Historische Vereniging Soest

Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter	: W.P. de Kam, Emmalaan 3 wim.de.kam@wolmail.nl	(035-5880048)
Secretaris	: Ger Huttinga, Pijperpad 62 g.huttinga@casema.nl	(035-6028201)
Penningmeester	: P.Kuijpers, Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	(035-6013060)
Overige leden	: A.P.M. Hartman, Birkstraat 109 Tonhartman01@cs.com	(035-6025031)
	R.H. Kruiswijk, Driehoeksweg 10 kruiswyk@wanadoo.nl	(035-6011084)
	Mevr. H. Roskam, Disselboom 58 hanneke@roskam.nu	(035-6018750)
	F.J.M. Stokhof de Jong, Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	(6090833)
	P. v.d. Weij, P.C. Hooftlaan 34 petervanderweij@tiscali.nl	(035-6015779)
	C.N. Uyland, van Lenneplaan 5c cuyland@xs4all.nl	(035-6013639)
Redactiecommissie	: J.E.J. Hilhorst, W.P. de Kam, W.C.J.M. Peters	
Redactie-adres	: Plasweg 57a, 3768 AL, telefoon: 035 - 6018639 E-Mail: joh.hilhorst@casema.nl	
Homepage	: www.oudsoest.nl	
Omslag	: W. Routers	
Grafische verzorging	: Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest	

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

IN MEMORIAM GERARD STAALENHOEF

Wim de Kam, voorzitter

“Hij heeft zijn boeken opgeborgen”, zo staat te lezen boven de aankondiging van het overlijden van Gerard Staalenhoef op 29 januari 2010.

Reeds lang voordat de HVS werd opgericht was hij al actief bezig met genealogie. Het is ook niet vreemd dat iemand met de namen Stalenhoef, Hilhorst, van het Klooster en Sloterdijk als voorouders belangstelling heeft voor de geschiedenis van het Eemland en voor Soest in het bijzonder.

Zijn interesse beperkte zich niet alleen tot genealogisch onderzoek naar deze families, maar allengs omvatte deze veel meer dan alleen zijn familierelaties.

Gerard Staalenhoef had vanuit zijn activiteiten op het genealogische vlak en zijn binding met de meer regionaal werkende werkgroep genealogie Eemland (hij maakte daar ook deel van uit) een brede kennis verworven van de geschiedenis van Eemland en Soest in het bijzonder.

In de oprichtingsfase van de vereniging was het zondermeer van belang dat zijn kennis over Soest bij de vereniging werd ingebracht en hij deel zou gaan uitmaken van het bestuur van de vereniging.

Het was duidelijk dat hij zou gaan behoren tot een van de meest gezaghebbende leden bij de oprichting van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg.

Vanaf de oprichting in mei 1980 tot de jaarvergadering in 1994 maakte hij deel uit van het bestuur. Hij was een actief bestuurslid en organiseerde vele avonden voor genealogie in Soest.

In de jaarvergadering van 1995 werd hij benoemd tot erelid van de vereniging. Ook nadien bleef hij echter lange tijd actief en bleef de vereniging volgen.

Met dankbaarheid denken wij terug aan zijn inzet voor de historische vereniging, zijn vele bijdragen in Van Zoys tot Soest en zijn stimulerende inbreng in de werkgroep genealogie.

GEERT VAN DE POLL (1915 – 1987) JOURNALIST

Gerardus Sefridus Titus van de Poll wordt op 25 juni 1915 in Watergraafsmeer geboren als zoon van Gerardus van de Poll en Johanna de Boer. Hij trouwt op 8 januari 1941 met Bertie Keulemans. Op 19 maart 1987 overlijdt hij na een langdurende ziekte in Soest.

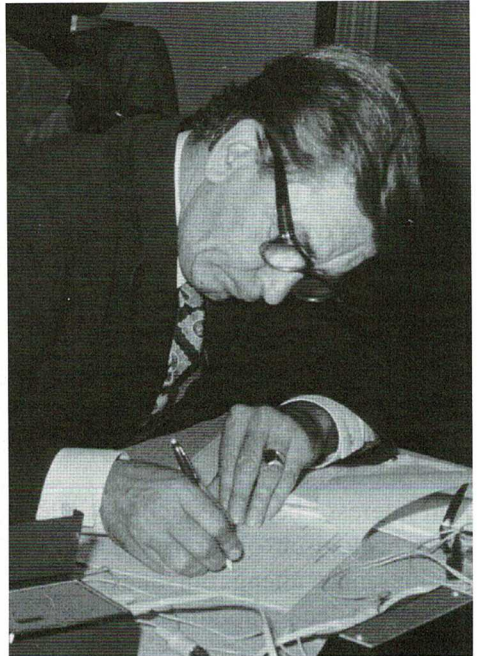
Een bevlogen journalist

door Wim Peters

(met dank aan Juul van de Poll)

Het ouderlijk gezin Van de Poll verhuist in juni 1931 van Amsterdam naar Soest. Gerardus van de Poll sr is in die tijd hoofdmachinist op de grote vaart (Maatschappij Nederland). Een korte tijd woont men aan de Vredehofstraat. Geert jr. volgt zijn HBS-opleiding in Hilversum en sluit deze met succes af. Tijdens een reunie van leeftijdgenoten van die opleiding leert hij zijn toekomstige vrouw kennen.

Hoewel hij geen specifieke journalistieke opleiding heeft, schrijft hij vanaf het midden van de jaren dertig van vorige eeuw voor diverse kranten en weekbladen. Illustratief uit die tijd is een brief van de Hoofdredactie van Dagblad "Het Centrum" uit Utrecht¹: "Honora-

*Karakteristieke houding van de journalist Van de Poll tijdens de vergadering van de gemeenteraad aan het voor de pers gereserveerde tafeltje.
(foto archief Van de Poll)*

rium 2 cent per regel gedrukte kopy en 25 cent voor berichten tot twaalf regels. Niet geplaatste kopy wordt niet gehonoreerd, maar onkosten (porto-kosten en telefoon/telegraafkosten) worden in

¹ Archief Van de Poll

Hotel Trier aan de Vredeshofstraat in 1938. (foto Gooi- en Eemlander)

spoedgevallen vergoed.”

Geert wordt per 1 april 1935 de correspondent van deze krant als opvolger van de heer Pieper. Een jaar later is hij correspondent van het Utrechts Nieuwsblad, het Rotterdamsch Nieuwsblad en vanaf 1939 van de Nieuwe Rotterdamsche Courant. Hij is de centrale figuur in 1938 temidden van de internationale pers, verzameld in het vermaarde hotel “Trier” tijdens de spannende weken rond de geboorte van Koningin Beatrix. Hij leert hier bekende en belangrijke personen op “Soestdijk” kennen en wordt jarenlang alom gewaardeerd.

Geboorte Koningin Beatrix in 1938, perslegitimatie (archief Van de Poll)

In de zomer van 1941 verbiedt de Commissie voor Persorganisatie - zo stelt men - "*ter wille van papierbesparing*", de uitgave van een groot deel van de kranten en tijdschriften in Nederland.

Dat verbod treft uiteraard ook de Soester Courant; zij wordt gedwongen haar werkzaamheden te staken en op 19 september 1941 wordt de krant voor het laatst uitgegeven. Wat de werkelijke reden is wordt niet aan de lezers duidelijk gemaakt of kan niet duidelijk gemaakt worden: de wurgende greep van de bezetter op de pers wordt ook in Soest merkbaar.

Met ingang van 1 januari 1942 ontstaat weliswaar een fusie tussen de Soester en de Baarnsche Courant (De Nieuwsbode), doch dit weekblad is bepaald geen lang leven beschoren. De uitgever laat in het vijfde nummer aan de lezers al weten, dat "*als gevolg van een nieuwe beslissing van de Commissie Persorganisatie te Den Haag de Nieuwsbode met ingang van 1 februari (1942..) niet meer zal verschijnen*"²

Dit als illustratie. Het betekent, dat van de diensten van Geert van de Poll nog slechts in zeer beperkte mate gebruik kan worden gemaakt. Veel te weinig om daar een gezin van te onderhouden.

Hij gaat op zoek naar ander werk.

Uit een verklaring van de Provinciale Voedselcommissaris voor Gelderland van 25 januari 1946 valt af te leiden, dat Geert met ingang van september 1942 in de buitendienst van deze organisatie is gaan werken. "*Aanvankelijk als assistent, later, door gebleken prestaties als 1e assistent en plaatsvervangend leider der administratie op diverse weekmarkten in Gelderland*" zo wordt in deze brief gesteld. De plaatsen waar het vee wordt geregistreerd liggen bepaald niet op een steenworp afstand van Soest (Nijkerk, Nunspeet, Tiel) en die gemeenten moet hij met het openbaar vervoer bereiken. Uiteraard beschikt hij over een verklaring uitgegeven door het departement van landbouw en visscherij waarbij aan de "*hiervoor in aanmerking komende autoriteiten (.hem..) alle toelaatbare faciliteiten te verleenen en in het bijzonder zijn/haar bewegingsvrijheid niet te beperken.*"³

In oktober 1944 wordt Geert door de burgemeester ingeschakeld als inspecteur bij het evacuatie-bureau Soest.

Als de bezetting in 1945 beëindigd is, verklaart de plaatselijk commandant van de afdeling Soest van de Binnenlandse Strijdkrachten op 4 juni 1945, na

² Gemeente-Archief Soest. ³ Beide verklaringen in Archief Van de Poll.

getuigenis van twee getuigen, dat Geert *op politiek gebied volkomen betrouwbaar is*.

Aan zijn werk als buitendienstfunctionaris van de voedselvoorziening komt – op eigen verzoek – op 1 januari 1948 een einde.

Opnieuw kan hij daarna als streekverslaggever zijn werkzaamheden hervatten voor een tiental regionale en landelijke dag- en weekbladen.

Vanaf 1951 tot en met 1955 is hij in dienst van de Soester Courant.

Met ingang van 15 november 1955 wordt hij als journalist aangesteld bij de Gooi- en Eemlander.

Zijn werkzaamheden bestaan uit de nieuwsverzorging van Baarn en Soest, Spakenburg en Bunschoten. Uiteraard wordt hem verplicht het correspondent-schap van andere bladen met ingang van diezelfde datum te beëindigen.

Het heeft zeker een opluchting voor het gezin Van de Poll betekend. Een vast maandsalaris is immers een ongekende weelde. Meer dan eens is voor die tijd de gehele familie ingeschakeld geweest om alle regels van een krantenartikel te tellen. Immers de inkomsten zijn tot dan toe steeds afhankelijk geweest van de lengte van een artikel en als het niet

geplaatst wordt, worden slechts de portokosten betaald!!

Als hij na bijna twintig jaar (in 1974) afscheid neemt van de Gooi- en Eemlander typeert deze krant hem als volgt: *“Geert van de Poll gold vanaf het begin van de jaren dertig tot medio november 1974 – zo’n kleine veertig jaar, – als de verpersoonlijking van de journalistiek en de nieuwsgaring in Soest en Baarn. Een streekverslaggever van de oude stempel, die als het ware dag en nacht – vaak in de letterlijke betekenis – voor zijn kranten klaar stond.”*⁴

Geert kent Eemland *“van haver tot gort”*.

In Soest krijgt hij te maken met vijf burgemeesters.

Een voorval wat hem steeds is bijgebleven is het moment waarop burgemeester Deketh bij de inhuldiging van Prinses Juliana en Prins Bernhard in Soest op 15 april 1937 op het bordes onwel wordt en korte tijd later overlijdt. Het door hem geschreven verslag van de gebeurtenissen moet door velen in Nederland gelezen zijn, want vele landelijke dagbladen hebben zijn bijdrage integraal overgenomen.

Hij is niet zomaar een krantenschrijver

⁴ Archief Van de Poll

*Café "Centraal" aan de
Van Weestraat.*

*(foto gemeente-
archief Soest)*

die waarneemt, opschrijft en de zaak er verder bij laat zitten. Zeker niet, want als gemeentelijke bestuurders het in zijn ogen zaken niet op een juiste, rechtvaardige wijze behandelen, laat hij het niet na kritische noten te plaatsen. Dat maakt hem niet altijd geliefd bij diezelfde bestuurders. In zijn wekelijkse column *"Van de Eemkant"* plaatst hij met enige regelmaat grote vraagtekens bij het besluitvormingsproces van de raad van Soest, maar niet alleen van Soest. Ook situaties in Baarn en Bunschoten vindt men er in terug.

Kritisch is hij bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van de bouwplannen op de Eng.

In 1956 is de realisatie ervan aangekondigd, maar als gevolg van het ontbreken van overeenstemming met de eigenaren van de grond constateert de Gooi- en Eemlander in zijn editie van 23 augustus

1958, dat *"er nog geen enkele activiteit valt te ontdekken."*

Als twee jaar later wordt vastgesteld dat bouwtekeningen niet deugen en er toch wordt gebouwd, wordt een onderzoek ingesteld naar de rol die ambtenaren van gemeentewerken hier hebben gespeeld. Van de Poll kan zelfs beschikken over een vertrouwelijk rapport aan de gemeenteraad. Fijntjes schrijft hij: *"Het rapport is bij de ingekomen stukken gevoegd van de raadsvergadering van woensdag 17 mei en staat niet op de agenda vermeld als punt van bespreking."*

Ongetwijfeld zal het een onderwerp van gesprek zijn geweest na afloop van de raadsvergadering in het samenzijn van enkele raadsleden met de pers in café Centraal, in die tijd aan de Van Weestraat.

Soest stond in die tijd aan de vooravond van een forse uitbreiding van de bebouwing. Ontwikkelingsplannen en voorgenomen aankopen werden zorgvuldig via besloten vergaderingen van raadscommissie(s) voorbereid. Als duidelijk was dat een plan op een raadsmeerderheid kon rekenen werd het voorgelegd aan de gemeenteraad, die in de openbaarheid een besluit zou nemen. Maar er bleken toch wat complicaties.

In de eerste plaats was elke raadscommissie ingesteld om het college van burgemeester en wethouders op een bepaald gebied bij te staan (bijvoorbeeld openbare werken, financiën etc.).

Ten tweede was slechts een deel van de raadsleden gerechtigd in een dergelijke commissie zitting te hebben en mochten weliswaar de andere raadsleden wel de (besloten) vergaderingen bijwonen, maar zij kregen geen vergoeding en ten derde zou men niet kunnen praten over algemene zaken van beleidsmatige aard.

Intussen werd onder leiding van de wethouder Van Zadelhoff wel elke maand een vergadering van de commissies grondbedrijf en openbare werken gehouden, waar – zonder al te zeer op gespannen voet te komen met het werkterrein van een van die commissies – toch in wat algemene zin kon worden

gesproken en afspraken gemaakt. De bedoeling was om die handelwijze te legaliseren, zoals de voorzitter van de raad dat uitdrukte

Dat daarmede de pers buiten de deur werd gehouden was wellicht niet de bedoeling, maar was mooi meegenomen. In april 1963 werd een raadsvoorstel voorbereid voor behandeling in mei.

De studerende medewerkers van de gemeente Soest werden enkele jaren later meer dan eens geconfronteerd met het bewuste besluit van de gemeenteraad van 2 mei 1963.

In die vergadering besloot de gemeenteraad tot het instellen van een commissie van bijstand aan het college van burgemeester en wethouders "*inzake algemeen gemeentelijke beleidszaken*".

Het raadslid Jan Karel de Bruin (VVD) stemt echter – als enige raadslid – tegen het voorstel. Hij werd zelfs met 15 stemmen benoemd in die commissie! Immers alle raadsleden, behalve de wethouders, zouden lid zijn van die commissie. Hij nam die benoeming overigens niet aan.

Leest men de notulen van de raad van die vergadering nog eens door, dan lijkt het er op, dat het daar bij zal blijven. Een al enkele jaren gebruikelijke wijze van voorbereiding van de besluitvorming wordt nu geformaliseerd en dat betekent, dat vele onderwerpen aan de

orde kunnen komen, die niet of eerst in de raadsvergadering in de openbaarheid komen. Maar de heer de Bruin geeft in die vergadering niet aan *‘het hogerop te zoeken’*.

Toch heeft raadslid De Bruin besloten een brief te schrijven aan H.M. de Koningin. Het VVD-raadslid gebruikt die mogelijkheid om haar te wijzen op dit besluit van de gemeenteraad.

In de vorm van 10 bedenkingen vraagt hij eerbiedig *“of er voor haar aanleiding bestaat het bestreden besluit en de bestreden verordening van de gemeenteraad van Soest in gevolge het bepaalde in artikel 185 der gemeentewet te vernietigen c.q. voorlopig te schorsen, wegens strijd met de wet of met het algemeen belang”*.

Tot voor enige jaren was het niet duidelijk wie (het concept van) de bewuste brief werkelijk heeft geschreven, doch in het archiefstukken van Geert kan men er een doorslag van vinden. Het papier dat hiervoor is gebruikt laat geen vragen over. In café Centraal (wellicht) is na afloop van de bewuste vergadering de afspraak gemaakt, dat Geert het ontwerp van de brief aan Hare Majesteit de Koningin zou maken.

Met enige moeite heeft de heer de Bruin (toen ik hem dat vroeg, woonde hij in Zeist) dat een tiental jaren geleden ook

toegegeven.

Zijn eerste bezwaar was het gegeven, dat alle raadsleden lid van die commissie zouden zijn; *“het is dan een soort raadsvergadering, want ook de wethouders kunnen aan die vergadering deelnemen”*.

In de tweede plaats is er volgens de gemeentewet slechts plaats voor een commissie die bijstand geeft in het beheer van een bepaalde tak van de huishouding van de gemeente; dat is hier niet het geval: *“integendeel zijn de bewoordingen zeer algemeen gehouden”*.

Het aantal leden wordt niet bepaald, is zijn volgende punt. Alle raadsleden waren lid. *“Op zijn zachts gezegd zeer ongebruikelijk”*.

Zelfs het presentiegeld, zoals hiervoor gemeld, speelt een rol. Als leden van de raad – in die hoedanigheid mogen zij bij een vergadering van elke andere commissie aanwezig zijn – ontvangen zij daarvoor geen presentie geld. Dat wordt met deze oplossing *“opgelost”*. Dat is *“vreemd en ontoelaatbaar”* schrijft de Bruin.

“Hoe ook bezien, de onderhavige bestreden manier van handelen en vergaderen is naar de mening van ondergetekende onjuist en onwettig en roept talrijke bezwaren op, die kwalijk in overeenstemming zijn met de wettelijk voorgeschreven openbaarheid in gemeentezaken.”

Daarbij heeft de Bruin zich verzekerd van de steun van “*de staatsman Thorbecke*” die bij de totstandkoming van de gemeentewet in 1850 “*de openbaarheid van handelen van de plaatselijke besturen in die wet liet verankeren*”, zo schrijft hij.

Het verzoek aan H.M. de Koningin is gedateerd 16 mei 1963.

De Gooi- en Eemlander kopt in zijn editie van 20 mei d.a.v. “*Raadslid De Bruin heeft koningin raadsbesluit ter vernietiging voorgedragen. Raad in zijn geheel als commissie in strijd met de wet*”

Wat daarbij op valt is het ook door de Bruin aangedragen probleem van de onvoltalligheid van de commissie extra de aandacht krijgt. Immers de Bruin had zijn benoeming niet aanvaard.

Dit punt was zo geregeld, dat binnen drie maanden een opengevallen plaats in de commissie zou moeten worden aangevuld met een raadslid. Maar: “*deze bepaling is thans niet uitvoerbaar daar voor de open plaats geen raadslid beschikbaar is.*”

Iets meer dan een half jaar heeft de Kroon nodig om korte metten met het besluit van de gemeenteraad te maken.

Bij Koninklijk Besluit⁵ van 22 januari 1964 “*Hebben (Wij Juliana) goedgevonden en verstaan: vorengenoemde besluiten van de raad der gemeente Soest van 2 mei 1963 te vernietigen wegens strijd met de wet en het algemeen belang.*”

In het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden van 1964, bladzijde 149 vindt men de weerslag van het besluit. Overwogen wordt:

dat de raad der gemeente Soest bij besluit van 2 mei 1963 heeft vastgesteld een Verordening, regelende de samenstelling en de werking van de commissie van bijstand inzake algemeen gemeentelijke beleidszaken;

dat artikel 1 van deze verordening bepaalt, dat burgemeester en wethouders bij de behandeling van algemeen gemeentelijke beleidszaken, waarover in de toekomst een beslissing moet worden genomen, zich kunnen doen bijstaan door een commissie, welke de naam voert van “Commissievoor Algemeen gemeentelijke beleidszaken”;

dat deze verordening zich niet verdraagt met het bepaalde in het tweede lid van artikel 60 der gemeentewet, in zoverre als de taak van de bedoelde commissie niet beperkt is tot het bijstaan van bur-

⁵ Archief Van de Poll

gemeester en wethouders in het beheer van bepaalde takken van de huishouding van de gemeente;

dat, eveneens bij besluit van voornoemde raad van 2 mei 1963, overeenkomstig het voorstel van burgemeester en wethouders, alle leden van de raad, met uitzondering van de wethouders, tot leden dier commissie zijn benoemd;

dat ook dit besluit in strijd is met het bepaalde in het tweede lid van artikel 60 der gemeentewet;

dat immers bij deze samenstelling niet kan worden gesproken van een commissie zijner leden tot bijstand van burgemeester en wethouders;

dat door het inschakelen van de ingestelde commissie de bespreking van algemene beleidszaken stelselmatig in besloten bijeenkomsten van raadsleden zou plaatsvinden, waardoor in ernstige mate afbreuk wordt gedaan aan een der grondpijlers van het gemeentelijk bestel, te weten dat 's raads zaken zoveel mogelijk in het openbaar moeten worden behandeld;

dat derhalve vorengenoemde besluiten de raad ieder voor zich in strijd zijn met de wet en, in onderling verband beschouwd, met het algemeen belang.

Minister Toxopeus van Binnenlandse Zaken werd belast met de uitvoering van dit besluit.

Dat het besluit in strijd wordt geacht met de beide in de gemeentewet genoemde vernietigingsgronden is redelijk uniek. Slechts een enkele maal kan men dat in de jurisprudentie terugvinden.

Mede omdat de toenmalige gemeentesecretaris de heer J.J.J.M. Festen landelijk bekendheid genoot op administratief gebied, werden examenkandidaten werkzaam in Soest in die tijd fors doorgezaagd over dit besluit!

In een commentaar in de Gooi- en Eemlander van 21 februari 1964 schrijft Geert: *“Meermalen is op deze plaats gewezen op de onjuiste en ondemocratische handelwijze, die al jaren in het Soester bestuursbeleid gemeengoed was geworden: eens per maand kwam niet de raad maar kwamen de raadsleden bijeen ter bespreking van bestuurszaken. Geen besloten vergadering dus, maar wel een besloten vergadering van raadsleden, waarin geen besluiten werden genomen, maar waarin wel de leden werd gevraagd of zij het allen eens waren met hetgeen naar voren was gebracht. In het geheim zijn op deze bijeenkomsten principebesluiten genomen, waarvan de aanleg van 'n rijksweg dwars over de Eng, er één is geweest.... De Kroon heeft de Soester gemeenteraad nog eens duidelijk voor ogen gehouden, dat een der grond-*

pijlers van het gemeentelijk bestel, de openbaarheid is, een argument, dat wij op deze plaats al heel wat keren te berde hebben gebracht. Na jarenlange – in feite dus onwettige vergaderingen – is er hardhandig 'n einde gemaakt aan 'n kwalijke praktijk. “De praktijk legaliseren” is uitgelopen op een veroordeling van deze praktijk.”

In de raadsvergadering van 15 maart 1964 ⁶ wordt onder “ingekomen stukken” de behandeling van het Koninklijk Besluit weergegeven. Twee raadsleden en een wethouder komen aan het woord:

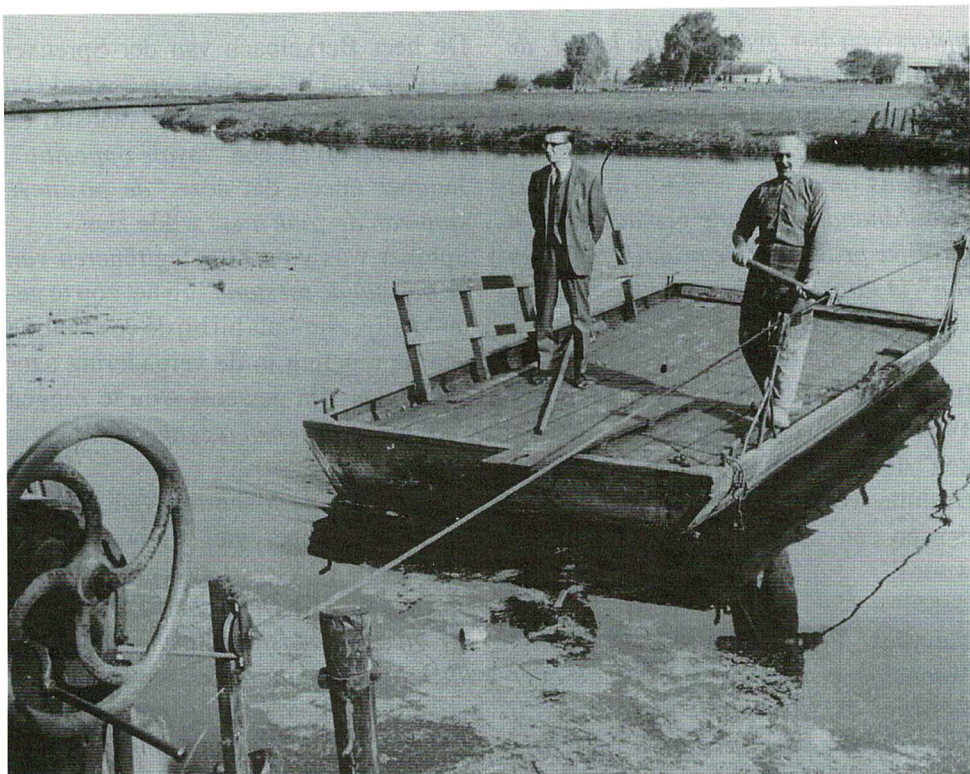
Mevrouw Polet zegt dat het besluit *“kennelijk een succes is voor de heer de Bruin. Zij wil dit best accepteren. Zij is echter van mening dat de voorzitter van de afdeling Soest van de V.V.D iets te ver is gegaan, door te stellen dat de V.V.D.-fractie te dezen op de bres heeft gestaan. Tweederde van deze fractie heeft indertijd het voorstel van het college ondersteund en de daaruitvolgende benoeming heeft aanvaard.”* (Mevrouw Polet was lid van de PvdA-fractie. Haar reactie was redelijk onderkoeld en inderdaad de twee andere leden van de fractie stemden voor).

De heer Berkelbach van der Sprengel (CHU) vond het besluit van de raad een tast-case. De actie van het raadslid de Bruin zag hij als een *“loyale oppositie”*. Jammer alleen dat deze *“de positieve kant van de zaak niet”* wilde zien.

Spreker was voor *“het legitimeren van de bestaande toestand”* en het zou te gemakkelijk zijn – als hij bij de vaststelling van de regeling in de vergadering aanwezig zou zijn geweest – nu te zeggen *“dat hij zou hebben tegengestemd”*.

Echter voor de afsluiting van dit punt komt de klapper van wethouder van Zadelhoff (KVP). Letterlijk laat hij optekenen: Hij *“heeft begrepen dat er bij enkele raadsleden een zekere beduchtheid bestaat dat er zonder de verordening in den vervolge niet meer kan worden vergaderd. Daarom wil spreker mededelen dat er voor 31 maart (de laatste dinsdag van de maand) weer een normale gecombineerde vergadering van de grondcommissie en de commissie voor openbare werken is uitgeschreven. Als voorzitter van deze commissievergadering heet spreker ook alle raadsleden, die geen deel uitmaken van deze commissies, bij voorbaat van hart welkom op deze vergadering.”* (sic)

⁶ Gemeente-Archief Soest (notulen raadsvergadering 1964)

*Een van de laatste vaarbewegingen van het pontje over de Eem
met schipper Willem van den Heuvel.
(foto archief Van de Poll)*

Door zijn oprechte, vaak kritische, verslaglegging was Geert van de Poll niet altijd in het gemeentehuis welkom. Als ambtenaar werd enige gepaste afzijdigheid ten opzichte van hem zeer op prijs gesteld.

Blijft over de vraag of de bestuurders in de reactie van het raadslid De Bruin, die heeft geleid tot het Koninklijk Besluit, de hand van Geert hebben gezien. Ik neem aan van wel.

De behandeling van de gemeente-begroting 1975⁷ wordt zonder de aanwezigheid van Geert gedaan. Burgemeester J.M. Corver-van Haaften laat in de notulen van de vergadering van 18 december 1974 aantekenen: *“Wij missen op de perstribune iemand die jarenlang onze raadsvergaderingen heeft verslagen en die we node missen nu wij aan de begrotingsbehandeling bezig zijn; ik bedoel de heer Van de Poll die op het ogenblik in het ziekenhuis ligt. Ik stel voor om hem namens ons een bloemstukje te sturen. (Tekenen van instemming).”*

Geert zal niet meer terugkeren op de voor de pers gereserveerde plaats bij de vergaderingen van de raad c.q. raadscommissies. Ruim 6 jaar later wordt door de directie van de Gooi- en Eemlander afscheid van hem genomen wegens *“het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd”*.

Bij zijn afscheid op 1 september 1980 zegt de hoofdredacteur de heer H. van Wijk ondermeer het volgende:

“Als zoon van een zeeman – uw vader was kapitein op de grote vaart als ik het wel heb – ging u, zoals al opgemerkt, geen zee te hoog. Helaas heeft u de tol van uw inspanningen moeten betalen,

waardoor u voortijdig uw werkzaamheden heeft moeten stopzetten. Ik dacht niet, dat dit aan de journalistiek te verwijten was, wel uw rusteloze natuur, uw neiging om alles tot in de perfectie te willen doen. U was van de oude stempel, en hoorde tot een generatie, die in het harde werken voldoening vond.”

Het lezen van door hem nagelaten bescheiden dient zeker nog te leiden tot nadere beschouwing van bepaalde zaken, die Geert in de openbaarheid heeft gebracht.

Mij ging het er nu speciaal om Geert van de Poll enige aandacht te geven, die door de Rijksvoorlichtingsdienst in 1966 voor *“zijn goede en betrouwbare berichtgeving”* werd geprezen. En anderzijds intrigeerde me de zaken rond de vernietiging van het raadsbesluit betreffende de bewuste commissie. Want sinds die zaak was het verwerpelijk als gemeenteambtenaar enige persoonlijke relatie met Geert te mogen hebben. En dat is mij daarom eerst na 1974 gelukt.

⁷ Gemeente-Archief Soest (notulen raadsvergadering 1975)

SOEST IN BEELD GEBRACHT DOOR KUNST!

Wim de Kam

In de afgelopen 20 jaar werden in het museum oud soest in het kader van reguliere wisseltentoonstellingen ook kunstwerken geëxposeerd van kunstenaars die in Soest hebben gewoond en gewerkt. Sinds vorig jaar worden in het museum ook wisselexposities van hedendaagse kunstenaars uit Soest en omgeving georganiseerd. In de periode van mei tot en met juli 2010 zullen amateurschilders of hobbyschilders een schilderij en/of tekening betreffende een lokatie in Soest exposeren.

Van sommige kunstenaars die in het verleden in Soest hebben gewoond en gewerkt is redelijk veel bekend. (b.v. Isings en Stokhof de Jong).

Er hebben echter ook kunstenaars gewoond en gewerkt die vrij onbekend zijn gebleven. Eén van hen is de kunstschilder **Wim Schumacher**.

Boerderij in Soest

Een jaar of tien geleden werd bij de bekende kunsthandel Simonis & Buunk te Ede een schilderij te koop aangeboden van de kunstschilder Schumacher met als voorstelling 'Boerderij in Soest'. Het betrof een boerderij aan de

Burgem. Grothestraat (zie afbeelding op pagina 16). De kunsthandelaar was bereid het voor een expositie in bruikleen af te staan, maar de bruikleenovereenkomst kon uiteindelijk niet gesloten worden omdat het schilderij vrij spoedig na aanbieding verkocht werd en de nieuwe particuliere eigenaar onbekend wenste te blijven en niet bereid was het in bruikleen gedurende een maand af te staan. De catalogusprijs van het schilderij bedroeg destijds 98.000 euro.

Wie was Schumacher en hoe raakte hij verzeild in Soest?

Wijtze Gerrit Carel Schumacher (roepnaam Wim) is geboren op 28 februari 1894 te Amsterdam. Zijn vader verdiende zijn brood als huisschilder maar geraakte aan de drank. Het geld dat zijn moeder verdiende met het naaien van kleren was hard nodig om het huishouden draaiende te houden.

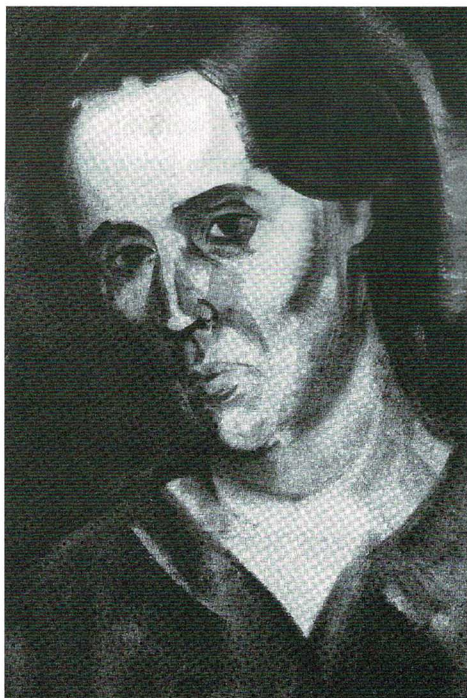
Na de lagere school bezocht Wim de ambachtsschool voor de opleiding tot leerling-schilder. Voorts volgde hij in 1908/1909 aan de Tekenschool voor Kunstambachten een winteravondcursus in natuur en ornament tekenen. Na

zijn opleiding ging hij als huisschilder aan de gang, maar een toekomst zag hij daarin niet. Zijn belangstelling ging uit naar het vrije schilderen en tekenen. In 1911 kon hij assistent worden bij een Art-nouveau decorateur. In 1913 nam hij ontslag omdat hij kunstschilder wilde worden. Zijn vader zag dat niet zitten en omdat de zoon niet langer met een degelijk beroep de kost wilde verdienen werd hij het huis uitgestuurd tot verdriet van zijn moeder.

Na een verblijf in Limburg, Rotterdam en Schoorlдам trouwde hij op 27 juli 1917 met Dora Mohr (1886-1955) die in Soest een vegetarisch restaurant dreef. Hoe ze elkaar hebben leren kennen is niet bekend. Schumacher had toen hij trouwde al een relatie achter de rug met een meisje (vermoedelijk een prostitué) uit Rotterdam, waaruit op 7 februari 1916 een dochter was geboren.

Dora Mohr (zie afbeelding van geschilderd portret), die acht jaar ouder was dan Wim Schumacher, was eerder getrouwd met een zekere de Castro en had uit dat huwelijk - dat door echtscheiding was ontbonden - 2 kinderen (geboren in 1910 en 1915).

Uit de gegevens in het bevolkingsregister van Soest blijkt dat Dora Mohr op 2 mei 1916 vanuit Amsterdam in Soest was komen wonen. Haar ouders woon

Geschilderd portret van Dora Mohr.

den daar blijkens de gegevens uit hetzelfde register ook sedert 1914.

Het verblijf aan de Burgem. Grothestraat (nr.21) heeft niet lang geduurd want de gemobiliseerde officieren die de eetgelegenheden bezochten werden door de anti-militarist Schumacher terstond weggejaagd. Zodat de zaal al spoedig moest worden opgedoekt. Het paar verhuisde toen naar een ander adres in Soest. Vermoedelijk het pand Nieuwstraat 2, maar

helemaal zeker is het niet want op de kaarten van het bevolkingsregister staat ook vermeld Nieuweweg.

Op 31 oktober 1918 werd uit het huwelijk de dochter Sonja geboren. Lang hield het huwelijk niet stand want op 7 februari 1919 (veertien dagen voor zijn 25e verjaardag) vertrok Wim Schumacher naar Amsterdam. Het huwelijk werd officieel ontbonden op 21 augustus 1920. Vrij snel daarna is Wim Schumacher opnieuw getrouwd, maar dat was niet de laatste maal.

Het schilderij 'Boerderij te Soest'

De schilderijen die Schumacher in de periode tussen 1916 en 1920 maakte zijn duidelijk beïnvloed door de stijl van het kubo-expressionisme.

Het is een mengvorm van twee stijlen in de schilderkunst die in het eerste kwart van de 20e eeuw opgang maakten. De breed opgezette vormen, het donkere kleurengamma en de daaraan toegevoegde a-natuurlijke kleurcontrasten – zoals hardblauw dat naast groen/bruin werd neergezet- zijn de picturale middelen van het zogenaamde kubo-expressionisme.

In het schilderij 'Boerderij te Soest' is deze mengvorm van stijlen duidelijk herkenbaar. Voor deze kunstuiting

waarin de natuur herkenbaar bleef gold echter dat het allereerst ging om een uitbeelding van een werkelijkheid 'achter' of 'boven' de natuur.

In het werk van Schumacher uit die periode is mede typerend de waaier vormen, waarmee bv. boomkruinen worden weergegeven en is sprake van een versluierde symboliek.

In de verkoopcatalogus van 2000, waar ik al eerder aan refereerde staat o.a. het volgende: *'Opvallend is de door de grillige takken oplichtende luchtpartij, waarmee de schilder mogelijk de diepere werkelijkheid achter de zichtbare natuur wilde uitbeelden'*.

Schumacher heeft in die periode meer boerderijen geschilderd, maar er ontbreekt een aanduiding van een lokatie zodat onduidelijk is of het boerderijen uit deze omgeving zijn.

Invloed van geestelijke stromingen

Dora Mohr was theosofo. In de monografie over de schilder staat het volgende: *"Vermoedelijk was ze aangesloten bij één der pacifistisch-utopische groeperingen die zich in de eerste decennia van deze eeuw (bedoeld wordt de 20e eeuw) ophielden in het Gooi"*. Het is speculeren maar wellicht kan gedacht worden aan de beweging van Felix Ort

Schilderij 'Boerderij te Soest'.

die in Soest was gevestigd en de stichting Chreetharchia die zich mede toelagde op het vegetarisme.

Schumacher heeft zich in brieven en interviews laatdunkend uitgelaten over

de theosofie. De schrijver van de monografie (Jan van Geest) plaatst echter een kritische kanttekening bij die afkeer getuige de volgende passage: *“Ook al heeft Schumacher later beweerd dat hij*

een hekel had aan de door de Indiase religie beïnvloedde theosofie, in zijn jonge jaren was hij niet afkerig van elke uit India stammende gedachte. Op zijn 25e verjaardag (1919) ontving hij een biografische schets over Rabindranath Tagore en bezat hij al de nodige vertalingen van het werk van Tagore.”.

Ook op hoge leeftijd kon hij Tagore's boodschap vol symboliek uit zijn hoofd declameren. In de jaren twintig volgde Schumacher aan de Internationale school voor de wijsbegeerte diverse cursussen filosofie (met name over de filosoof Hegel). In verspreide mededelingen drukte Schumacher de wens uit om het absolute te willen bereiken 'door de natuur heen'. Eén der verschijningsvormen van het absolute was voor hem 'liefde', het hoofdthema van Tagore. Daarmee bedoelde hij 'geestelijke liefde', die hij ook omschreef als 'verheven geest en sensualiteit'.

Tenslotte

De schilderijen die gemaakt zijn onder invloed van het kubo-expressionisme zijn niet bepalend voor het totale werk van Schumacher maar maken slechts een klein onderdeel uit van de totale collectie schilderijen die hij heeft geproduceerd. Wie meer over hem wil weten kan ik aanraden de schitterende mono-

Zelfportret van Wim Schumacher 1915

grafie over hem te lezen getiteld:

'Wim Schumacher. De meester van het grijs'. Veel van de inhoud van deze bijdrage is ontleend aan deze monografie.

P.S.

De historische vereniging werd laatst benaderd met de vraag of we iets wisten over de kunstschilder Verro die in Soest heeft gewoond (aan de Stationsstraat). Wij moesten het antwoord helaas schuldig blijven. Wie kan ons helpen bij het vinden van nadere informatie over deze schilder? Graag contact opnemen met 035-5880048.

UIT HET KASBOEK VAN GROOTMOEDER

Ton Hartman m.m.v. Werkgroep Genealogie en Historisch Onderzoek.

Inleiding

Onderlaats kwam er een kasboek tevoorschijn uit de jaren 1916 tot en met 1921. Natuurlijk is elk kasboek een droge opsomming van ontvangsten en uitgaven, weinig inspirerend voor een artikel in dit periodiek. Toch kan er wel een verhaaltje geschreven worden tot lering en vermaak van de lezers.

Veel kasposten geven een kleine indicatie van het dagelijkse leven van toen, de tijd waarvan nu weleens gedacht wordt dat alles beter was en iedereen tevreden moest zijn. Het toeval wil dat het kasboek geschreven is in de directe omgeving van boerderij “Gagelgat”, het pand waarvan de stichting “De Paardenkamp” ‘het mooiste pand van Nederland’ wil maken. Hun wens is om het boerenleven aan het begin van de twintigste eeuw uit te beelden. In dit kasboek zitten elementen die hen behulpzaam kunnen zijn om dat doel te bereiken.

De in het kasboek beschreven namen zijn soms verkeerd gespeld, deze zijn integraal overgenomen.

De auteur(s)

Hoewel nergens vermeld mogen we ervan uitgaan dat de posten in het kasboek ingeschreven zijn door het echtpaar Gradus Hartman (1884-1953) en Martje van Roomen (1889-1976). Bij bestudering van het handschrift is het hoogstwaarschijnlijk dat Martje het merendeel van het schrijfwerk gedaan heeft. Het handschrift van Gradus ziet wat houterig en is bijna altijd met potlood. Martje daarentegen heeft een mooi fijn schrift wat met vulpen geschreven is, meestal zwart maar ook een enkele keer met een sepia kleur. Ook hier en daar zijn kringen te zien van het inktpotje. Soms krijgen de schrijvers van artikelen in dit blad het verwijt dat de gebeurtenis centraal staat en niet de mens erachter, vandaar dat met een kleine levensbeschrijving begonnen wordt.

Martje is geboren op de Groote Melm als dochter van Piet van Roomen en Kee van Hofslot. In dit gezin was de kindersterte – zoals vroeger vaker voorkwam – vrij groot, van de zeven geboren kinderen werden er maar drie volwassen. Martje groeide op als oudste kind en zal de gebruikelijke schoolopleiding gehad hebben. Ze heeft daaraan een duidelijk

Foto Atelier Serre, omstreeks 1914, Gradus Hartman en
Martje van Roomen en hun dochter Aal.

leesbaar handschrift aan overgehouden. Op 23 oktober 1912 trouwde ze met Gradus Hartman, en gingen ze boeren op de boerderij die nu bekend is als “De Hooge Birckt”, Birkstraat 109. Gradus was geboren in de naastgelegen boerderij Gagelgat. Zijn vader Piet was naast boer ook bestuurder, als wethouder was hij mogelijk ook verantwoordelijk voor onderwijs. Bij de bouw van de Bonifaciussschool in 1901 werd hij als secretaris van het R.K. Kerkbestuur genoemd op de ‘eerste steen’.

In het verleden werd meestal de jongste zoon die boer werd de opvolger op het ouderlijk bedrijf, in dit geval niet. Broer Willem Hartman (1881-1947) bleef op Gagelgat wonen en werken en voor Gradus werd een nieuwe boerderij gebouwd. Gradus heeft in zijn leven verschillende gezondheidsproblemen gehad, soms werd weleens beweerd dat het huwelijk gearrangeerd was door de vaders. Naast het normale sociale leven in de dorpsgemeenschap kenden de vaders elkaar van de gemeenteraad van Soest.

De tijdsomstandigheden

Het eerste kasboek, een tabellarisch kolommenboek, loopt vanaf 1916 tot 1921. Daarmee was dit boek vol en werd in een gewoon schrift verder geschreven. Dit schrift was niet leeg, er

was een soort boekhoudrapport over het jaar 1908 in beschreven. De financiële jaargegevens hadden betrekking op het bedrijf van Piet Hartman en Aaltje Kok, op Gagelgat dus.

Het kasboek van Gradus en Martje vervolgt van 1921 tot begin 1924, en sluit af met wat losse aantekeningen op de schutbladen. Er werd weer vervolgd in een ander dik cahier maar hier zijn in der loop der tijd wat katernen uit verdwenen. Ook opvallend is dat in het laatste cahier bijna geen namen meer worden genoemd. De laatste posten dateren uit 1927 maar het is dan niet meer dan een dekboek van het vee. De eerste wereldoorlog van 1914-1918 wordt niet genoemd maar de invloed is bij sommige posten wel aanwezig. Aan de prijzen is soms te zien dat er schaarste in Nederland was.

Personeel in vaste dienst

Gradus en Martje hadden in vaste dienst een boerenknecht en een ‘meid’. De eerste medewerker die genoemd wordt is Peter van Hattem of Hattum (1853-1941). In het jaarverslag van 1908 komen wij hem al tegen als vaste arbeider van Gagelgat. Waarschijnlijk is hij met de splitsing meeverhuisd als arbeider met Gradus. Volgens adreslijsten woonde hij aan de Soesterbergsestraat, en zou hij in een witgepleisterd daggelder-

huisje gewoond hebben? Hij werd elke week betaald en verdiende tussen 1 en 1,50 gulden per dag. Soms, in drukke tijden, at hij mee en genoot dan '*kost*', dit werd natuurlijk wel verrekend met het loon. Op 21 oktober 1916 kreeg hij zelfs een gulden voor de kermis, ook dat is verantwoord. Hij is tot 19 maart 1920 in dienst geweest.

Op 9 september 1916 wordt Manus van Vulpen (1897-1967) ingehuurd voor 200 gulden, hij krijgt ook nog 5 gulden handgeld. Bij de 'aantekeningen' staat nog een opmerkelijke transactie: aan P. v. Hattum en Manus een dood varken ieder voor 5 gulden. In die tijd was er nog geen vleeskeuringswet, die werd in 1919 van kracht, maar om nog een dood varken zonder schroom aan je eigen personeel te verkopen, schande! Toch zal Manus niet veel van dat varken gegeten hebben, hij kreeg een jaarloon en zal ook wel 'kost en inwoning' genoten hebben. Van dat 'inwonen' is de dunk niet al te hoog, een afgetimmerd hok op de hilt boven de koeien, bekend als de 'kit'. De 'meid' of huishoudster was intern, als eerste dienstbode wordt vermeld Geertje van Dijk (1891-1972). Gezien de foto zal zij al eerder in dienst geweest zijn dan de ouderdom van het kasboek. Martje zit op de stoel met oudste dochter Aal (1913-2001), de foto zal dus in 1914 of 1915 gemaakt zijn.

Opmerkelijk is dat beide foto's bij dit artikel uit dezelfde tijd lijken te zijn. De metamorfose van Martje is verbazend, van een jonge en bescheiden moeder in klederdracht naar een zelfbewuste vriendelijke moeder in een japon volgens de laatste mode. Of zou dan toch het kind niet dezelfde zijn op beide foto's? Geertje van Dijk was een Hooglandse deern, maar twee jaar jonger dan Martje. Zij kreeg maar eenmaal per jaar uitbetaald en wel op 16 oktober 1916, voor 135 gulden en natuurlijk kost en inwoning. Ze is in dienst gebleven tot 15 oktober 1917, volgens de aantekeningen zou ze nog een jaar blijven voor 150 gulden met een handgeld van vijf gulden.

Enkele weken later kwamen we een andere naam tegen, want op 16 november 1917 is Geertje gehuwd met Lambertus van de Kooij

Losse krachten

In de zomer werden wat losse krachten ingehuurd voor de hooioogst, maar met alleen de vermelding dat Hendrik betaald is moet u het doen. Later komt de omschrijving H. van Fulpen voor en dan zou het goed Hendrik van Fulpen (1888-1937) kunnen zijn.

In de maanden juni en juli heeft hij Fl. 72,30 verdiend en kreeg zelfs een gulden '*vooi*'.

*Foto L.B.J. Serré, omstreeks 1914,
staand Geertje van Dijk,
zittend Martje Hartman-van Roomen
met haar dochter Aal.*

Op 20 juli 1916 ontvangt 'vrouw Westhof' 10 gulden. Ze zal wel gebakerd hebben bij de geboorte van de oudste zoon Piet (1916-2005), die was geboren op 13 juli. Voor het rog maaïen wordt 12 gulden betaald en het 'stroobindersloon' is tezamen 7 gulden en een kwartje. Dan moeten in september de stoppelknollen gehakt worden en J. Vlup en Bels nemen dit aan. De ene voor 4 centen per roei en de andere doet het voor 2,5 cent. De aardappels worden ook gerooid op

aanneembasis, J(an) van Vulpen (1893-1968, waarschijnlijk broer van Hendrik van Fulpen voornoemd) verdiende daar ruim 20 gulden mee.

Leveranciers en afnemers

Ook hier veel namen van vroegere Soester ondernemers, voor de leesbaarheid worden de prijzen grotendeels weggelaten. Aart van Doorn handelde in koeien, maar ook van H. Smit werd een koe gekocht. Stierkalveren werden door 'Witte G' gekocht, later staat er 'G. Hilhorst'. Ook eentje door 'Heps', dit zou slager Hesp van Soestdijk kunnen zijn. Het 'zwaarte' paard is verkocht en bracht de beste prijs van 775 gulden op, er is alleen niet genoteerd wie de koper was. Later werd nog een anderhalf jarig paard verkocht aan Hendrik van Beek. Gradus pakte de varkenstak serieus aan, hij kocht een fokzeug aan bij C. Laponder uit Beusichem. Kopers waren bijvoorbeeld Van de Wetering voor de 'vette' varkens en Reijer Schoonderbeek kocht de 'keuen', tegenwoordig wordt er over biggen gesproken. Een gebruik wat pas kortgeleden afgeschaft is het castreren van mannelijke biggen voor de vleesvarkenshouderij. Dit werd gedaan omdat er altijd wel een binnenbeer bij de slacht tevoorschijn kwam. Het vlees van deze beren heeft een hin-

derlijke geur. Dit castreren werd gedaan door de *keuensnijder* 'T. v.d. Breemer'. 'Driest Tammer' beurde beergeld.

Eieren en af en toe een oude kip brachten geld in het laatje, zelfs de 5 hanen aan Meerding zijn genoteerd. Werd in 1908 de melkproductie op Gagelgat alleen verwerkt tot boter, in 1916 werd de overvloedige melk verkaasd, de kaas werd verkocht aan Blok, Eikenaar, Schaffhorst of Schothorst, Visser en De Graaf. In het najaar werd de melk als consumptiemelk verkocht aan Van Wegen. De boter moest zelfs aangekocht worden bij Gelsen.

Op de foto met Geertje van Dijk ziet u stenenhopen liggen, in 1916 kocht hij van 'Dullemuts' nog eens 10 hoop stenen. J. Wansing was de smid. Ook bij Valkenet werden zaken gedaan. H. Meesters moest een kuip maken. Schilder E. Kaats werd betaald voor 'lakken'. Bij Nefkens werd lijnmeel, mais en gemalen rogge gekocht, maar bij P. v. d. Bremer (waarschijnlijk Peter van Gart) werden weer raap- en lijnkoecken en haverhout aangeschaft. Voor het land werd een halve wagon kalk gebruikt, maar ook 'cili', dit zal chilisalpetre zijn. Daarnaast bracht G. Tammer en G. Middelman de nodige bakken mest voor het land. 'Dorschloon' werd betaald aan G.v.Dijk. Benodigdheden voor het kaasmaken werden gekocht bij D. Wagner. Aan P. v.d. Breemer (waarschijnlijk Peter van Mart) werd de

premie voor de ongevallenwet betaald. Welke P. v.d. Breemer het muddegeld inde is onduidelijk, ook welke grondslag ervoor was? Gradus had ook landerijen in gebruik over de Eem, aan de andere zijde van het buurtschap Eembrugge gelegen. Daar lette een polderoppasser, ook wel bewaarsman geheten, zomers op het vee. Moorselaar telde niet alleen de pinken, hij zorgde ook dat ze gestierd werden als ze groot genoeg waren. Ook deed hij het slootonderhoud. Een stukje bouwland langs de Maarschalkersteeg, genaamd 'Prinsekamp' werd verhuurd aan Hekkers, deze was een arbeider die op de Bunt woonde. Hij kocht ook drie 'keuen' om zelf vet te mesten. Dirk van Soest woonde ook op de Bunt en kocht wel elf 'keuen'.

Gebeurtenissen

Zoals bekend mag wezen werd het gebied rond de Zuiderzee in het begin van 1916 opgeschrikt door overstromingen. Ook de dijken langs de Eem waren niet voldoende om het water te keren en in Soest is het poldergebied ondergelopen. Volgens tekeningen is het rond de boerderij van Gradus en Martje droog gebleven, toch vinden we een post 'voor Watersnood betaald'. Er is een landelijke geldinzameling geweest waaraan plaatselijke figuren meewerkten, wat later kwam er kritiek dat er ook plaat-

selijk, dus ook in Soest flinke schade geleden was. Bij de ouders van Martje op de Groote Melm was de boerderij ondergelopen en ook bij de broer van Gradus, Jan (1877-1958) die aan de 'zwarte weg' (nu P.v.d. Bremerweg 6) boerde was de hooivoorraad in de berg aangetast. Een van de meest omstreden maatregelen om de voedselvoorziening voor de bevolking te garanderen was het verplicht inleveren van de graanproductie aan de overheid. Ook Gradus leverde 'rog aan de gemeente'. Hij bestelde via Nefkens aan de regering weer lijnmeel en gerst. Alders, de gemeente ontvanger werd betaald voor vier mud mais.

Investeringsen

Toen al kwam de mechanisatie in de landbouw op gang en ook Gradus deed daaraan mee. Hij kocht een grasmaaimachine. Met twee paarden werd deze machine getrokken en via een overbrenging van de wielen werd een tandwielkast aangedreven. Deze tandwielkast zorgde via een excentriek weer voor een heen en weergaande beweging van het mes van de maaibalk.

'Huislek gebruik'

Onder deze omschrijving kunnen we meerdere posten schuiven, natuurlijk

het veelgebruikte '*huislek gebruik*'. De kerkplaatsen werden netjes betaald net als schoenmaker J. v. Isseld. De kachel brandde nog op turf, Strijker was de leverancier. Ook werden er houtbossen gebruikt, 12 vim heeft H. v. Schuur geleverd. In april werd een zomermantel gekocht voor 32 gulden, in december werd een jas bij *Henenkamp* gekocht. Ook bij Zwitsner werd het een en ander aangeschaft. De krant werd ook gelezen en wel de Eembode, deze verscheen tweemaal in de week.

De fiets van de '*vrouw*' werd gerepareerd bij van Hengstum. Een ton (geen duizend kilo) zeep werd gekocht bij Egbers. Brood werd betrokken van Van Thienen. Begin november werd een en ander aan-geschaft, misschien voor het 'vetprijzen' of voor de 'klitstied', bij van Wees *genever* en sigaren en bij Jan Stalenhoef van café "De Gouden Ploeg" werd een pot boerenjongens aangeschaft.

Voor de gezondheid van het gezin stond dokter Rupert klaar en zal ook de verloskundige hulp verleend hebben.

Ook moest er belasting betaald worden, bij de '*komies*' werd aangifte gedaan voor personele belasting, rijksinkomstenbelasting en gemeente inkomstenbelasting. Ook hondenbelasting maar dat zal wel voor een trekhond wezen en mag als bedrijfsuitgave gezien worden.

1917

Opvallend is dat er geen totaaltelling over 1916 gemaakt is, ook is er geen saldo en wordt 1917 gewoon weer met allerlei posten begonnen. Het heeft geen zin om dezelfde namen te herhalen maar wel enkele veranderingen worden gemeld. De eerste posten hebben nog betrekking op 1916 zoals dekgeld voor de stier van C. Kok en D. Lam of de hengst van Van der Grift. Bij Haarsma aan de Langestraat in Amersfoort wordt een stromes aangeschaft.

Als het woord wagenmakerij in Soest valt wordt meteen gedacht aan v.d. Dijssel, maar Gradus liet zijn wagens repareren bij L. Elders die ook aan de Lange Brinkweg een wagenmakerij had. Bij J. Schalks werd een ruif gehaald.

Gradus en Martje verwachtten een goede hooioogst en er werd bij zwager Jan van Schadewijk een bergkap gekocht. Eind januari wordt met Manus [van Fulpen] afgerekend, misschien is hij wel opgeroepen voor zijn militaire dienstplicht. Zijn plek wordt ingenomen door J. Hilhorst, verdere gegevens ontbreken. Geertje van Dijk zou opgevolgd worden door Lammertje van Dijk (geen zus) maar die was na enkele dagen al vertrokken naar huis. In december wordt Mietje Poort uit Hoogland gevonden als 'meid'.

1918

Het jaar begint met aansluiting van 'electricch ligt', daarvoor wordt een koperen lamp van 18 gulden bij Sukel gekocht en op 22 februari is het stroomverbruik ingegaan.

Ook in andere kamers waren twee lampen aangebracht. Oldekamp kreeg ook nog een kwartje als 'vooi' voor het licht. H. Bosboom heeft de *electriche* binnenleiding aangelegd. Natuurlijk moest er wel voor de stroom betaald worden, begin september waren er twee eenheden verbruikt en werd 1 gulden en 56 cent betaald.

Tenslotte

Bij het doorbladeren en bekijken van de posten vallen steeds nieuwe gegevens op, ook het combineren met het krantenarchief leidt tot verrassende resultaten. Daarnaast is de mondelinge overdracht van oudere familieleden onontbeerlijk om sommige verbindingen te maken. Voor gegevens van de familie Van Fulpen is gebruik gemaakt van het artikel van Dick van Fulpen in dit blad van zomer 2000.

Het kasboek staat nog vol met nu niet gebruikte informatie en noopt naar een vervolg, mogelijk komt het er nog eens van.

HET SOESTER VERENIGINGSLEVEN – DEEL 14 DE WARMBLOED PAARDENFOKVERENIGING EEMLAND (W.P.E.).

C.J. VOS

In de jaren 2004 en 2005 vroegen sommigen zich nog wel eens af of de naam van de vereniging de lading nog wel dekt. De Warmbloed Paardenfokvereniging Eemland is van oudsher een fokvereniging. De vereniging is in de loop van de jaren van een fokvereniging geleidelijk overgegaan naar een recreatieve paardensportvereniging.

Mede oorzaak hiervan was dat de fokkerij in de loop van de jaren onder andere in het Eemland gebied enorm terugliep. De W.P.E. was en is nog altijd een zelfstandige vereniging die niet bij een overkoepelende organisaties is aangesloten.

Als je nu naar de W.P.E. kijkt hebben ze zelfs een Jeugd Ruiter Club (J.R.C.). Immers de jeugd heeft de toekomst. Ik denk dat deze uitbreiding een goede zet is geweest.

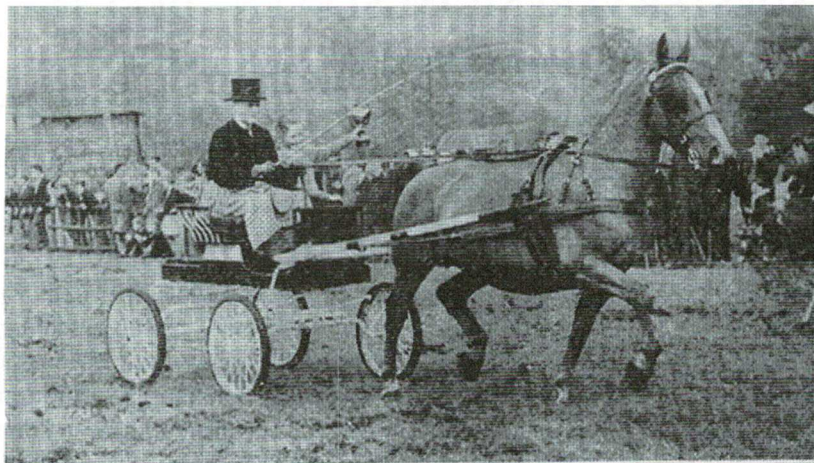
Als we even terugkijken zien we dat de vereniging op 23 februari 1976 door twee rasechte paardenfokkers de heren B. van Dijk (†) en G. van Zijtveld is opgericht. Op de oprichtingsvergadering

waren 26 personen aanwezig waarvan er 24 direct lid werden van de nieuw op te richten vereniging. Eén persoon gaf zich op als donateur. Waar nummer 26 gebleven is, was niet meer in de stukken terug te vinden.

De vereniging werd opgericht met steun vanuit de paardenfokvereniging “De POUW” (Paardenfokvereniging Oostelijk Utrecht te Woudenberg) Er werd direct een bestuur gekozen dat bestond uit de eerder genoemde heer B. van Dijk (voorzitter), de heer G. van Zijtveld (secretaris), de heer R.H. Scholtz (†) (penningmeester), de heer W. van de Kooy (†) (vice voorzitter) en de heer G.C. Voorburg (†) (plaatsvervangend secretaris).

In de loop van de jaren zijn er wel wat bestuurswisselingen geweest. Dat is verenigingseigen denk ik.

De vereniging startte op 8 maart 1976 met een zeer succesvolle hengstenshow gevolgd door een premie en veulenkeuring op 13 juli 1976 en wat verder het jaar in gevolgd door een toilettecurcus voor de leden van de W.P.E. Het jaar

Het laatst gehouden concours hippique in 1965. In de wagen zit A. van de Hengel, lid van het G. G. Gilde met daarnaast de jonge G. van Zijtveid, nu lid van de paardenfokkerij „Eemland“. Voor de wagen staat het paard „Ulisse“ uit de stallen van Van Zijtveid.

Sinds jaren weer concours hippique in Soest

Sinds 1965 is er geen concours hippique meer gehouden in Soest. Dit jaar op 26, 27 en 28 augustus organiseert het Groot Gaesbecker Gilde in samenwerking met de warmbloedpaardenfokkerij „Eemland“ paardenwedstrijden als onderdeel van de Gildefeesten 1977.

In tegenstelling tot vele andere gilden is het G. G. Gilde echt bedoeld als verdediging van de eigendommen en de inwoners van Soest. Het Soester Gilde wil niet alleen een gezelligheidsvereniging zijn, maar ook een gezelschap van enkel Soesters, die een bepaalde boodschap hebben. Op dit moment berust het G. G. Gilde geheel op het verleden, op de saamhorigheid, die een gemeenschap van toen. Op de Gildefeesten is er totaal geen onderscheid en is iedereen volkomen gelijk. Deze gedachte wil het Gilde uitdragen.

Het „Koningschieten“ werd vroeger eens per jaar op tweede pinksterdag gehouden. Omdat de ervaring leerde dat veel dan een lang weekend weg zijn en omdat de organisatoren de oude koningsdag op 31 augustus misten, als afsluiting van de zomer, werd dit schietfeest verplaatst naar eind augustus of de eerste week van september als inleiding van het jaargetijde.

Het Gilde is begonnen met feesten te organiseren in samenwerking met de muziekvereniging P.V.O. Later deden daar ook andere verenigingen aan mee. Zo ontstonden de driedaagsefeesten. Vorig jaar werd er voor het eerst met de atletiekafdeling van S.O. Soest gewerkt en nu is de warmbloedpaardenfokkerij een nieuwe partner.

Omdat in '65 het laatste concours was geweest en het Gilde dit feestje als een plattelandsgebeuren ziet, besloten deze

twee weer dergelijke wedstrijden te gaan organiseren. Door het teruglopen van het paardenbestand was dit twaalf jaar lang niet mogelijk geweest, maar nu kan dit uniek gebeuren, dat 100 procent bij het Gilde past, plaatsvinden. De paardenfokkerij en het Soester Gilde werken nu op een andere plaats samen dan in het verleden gebeurde: zij delen de kosten en opbrengsten. Het is de bedoeling van het concours hippique een jaarlijks gebeuren te maken.

Door de medewerking en toezeggingen van het Soester bedrijfsleven zitten er bijna geen financiële risico's aan het houden concours. Het Gilde gaat bijna 15.000 programma-boekjes verspreiden door Soest en Soesterberg.

De warmbloedpaardenfokkerij „Eemland“ bestaat in februari twee jaar. Zij zijn begonnen met twintig leden, nu zijn reeds honderd paardenfokkers lid van deze vereniging. Zij komen allemaal uit het Eemland. Het initiatief voor het concours kwam uit het bestuur van deze vereniging en zij vonden het Soester Gilde al snel daarin. Voor de wedstrijden hebben zich tot nu toe 15 eenspannen, 16 „schoonste“ rijaarden, 12 tuilpaarden gereden door dames, 12 springers, 6 twee-spanen en 20 pony-ruiters uit Hoogland ingeschreven. Ook de ponyclub Baarn zal aan de wedstrijden mee gaan doen.

De jury voor alle onderdelen bestaat uit de heren F. Picard, B. Seldernijk en W. Vermooy. Zij jureren zowel de rij- als

tuilpaarden. De heer P. Wilten is aangesteld als parcoursbouwer en de heer P. Majoor is hulpringmeester.

Het aantal hindernissen is nog niet helemaal bekend. Gesprongen zal er worden vanaf tachtig centimeter.

Ook de trimloop is weer een onderdeel van het programma. Vorig jaar deden hier zeventig deelnemers aan mee. Zij liepen een afstand van drie kilometer. Dit jaar zal dat weer zo zijn, misschien wordt de trimloop nog wel wat langer. Iedereen, jong en oud, mag hier aan mee doen.

Het Koningspaar, „Koning“ A. J. Hilhorst, wordt om twaalf uur vanaf het baanstation Soest-Zuid afgehaald. Zij worden in de koets naar de Blaak gebracht en openen daar het concours hippique. Naast deze „autoriteiten“ hoopt het Gilde de burgemeester van Soest, mevrouw Corver-Van Haften, te begroeten, maar hierover bestaat nog enige onzekerheid.

Het slotnummer van het concours zal zijn het optreden van de twee hoogst geplaatsten van elk onderdeel. De gemeente Soest heeft hiervoor vaantjes, bekens en lauwerkransen beschikbaar gesteld. Ook zal er geschieden worden om de prijs voor het „schoonste“ geheel. Alle deelnemers moeten in hun uiterlijk een eenheid vormen met de kleuren van het paard, het tuig, de zweep etc. Als prijs hiervoor is een koperen fruitschaal beschikbaar. De jurering van deze wedstrijd zal geschieden door de autoriteiten, de koning en de dames uit het bestuur van de Gilde.

Al met al belooft het Gildefeest op de Blaak aan de Ferdinand Huycklaan een feestje te worden. Het Groot Gaesbecker Gilde hoopt te zorgen voor een waardige afsluiting van de zomer.

werd afgesloten met 71 ingeschreven leden en twee donateurs. Een forse groei. Op 27 augustus 1977 was het voor de W.P.E een grote dag. Op deze dag werd tijdens de Gildefeesten in Soest voor het eerst een groots concours hippique gehouden.

Het betrof hier voornamelijk een concours met aangespannen tuigpaarden. Leuk is nog even te vermelden dat ook in deze tijd de burgemeester van Soest al bij het concours werd betrokken. Immers de burgemeester van Soest mevrouw Corver van Haaften opende samen met de ouderman van het Gilde de heer W. Schimmel het concours in 1977. De verschillende tuigpaardrubrieken werden in deze tijd afgewisseld met shownummers van twee ponyclubs, de vendelgroep van het Groot Gaesbeeker Gilde (G.G.G.) en de muziekvereniging Odeon uit Soesterberg. Een mooi schoolvoorbeeld van "Elkaar Actief Ontmoeten".

Mencursus aan de keukentafel!

Tot en met 1987 bestonden de activiteiten van de W.P.E uit Premiekeuringen die voor het K.W.P.N. (Koninklijk Warmbloed Paarden Stamboek Nederland) te Soest werden georganiseerd. Aan deze premiekeuringen koppelde de W.P.E. voor haar leden een veulenkeuring vast. Ook organiseerde de vereniging in die tijd mencursussen, toiletteercursussen en het eerder genoemde jaarlijks terugkerende tuigpaardenconcours tijdens de Gildedagen. Gezien het feit dat een dergelijk tuigpaardenconcours toch steeds meer geld ging kosten werd besloten hiermee te stoppen. Daarbij kwam nog dat veel prijzen en veel prijzengeld niet meer in het Eemland gebied bleef. Het aantal deelnemers uit Soest en omgeving nam af. Dit ook omdat uit het Eemland gebied steeds meer tuigpaarden verdwenen. Het was een hobby die door steeds minder mensen werd uitgeoefend. Later

in de jaren zag je dat door centralisatie van de premiekeuringen ook de premiekeuringen in Soest door het K.W.P.N. werden stop gezet. Voor de W.P.E. betekende dit automatisch ook een stop van de veulenkeuringen. Immers de merries moesten met hun veulens naar elders. Een heel gedoe altijd met dat vervoer van jonge beesten. Ook aan de altijd goed bezochte hengstenshow die door de W.P.E. vele jaren werd georganiseerd kwam gestaag een einde.

De fokkerij liep terug en de hengstenboeren hadden niet zo'n zin meer om naar Soest te komen. Het presenteren van een hengst vergt een goede voorbereiding. Het kost geld en tijd en het aantal fokkers in Soest en omgeving liep sterk terug. Dus voor de hengstenboeren was nog maar weinig klandizie in Soest en omgeving. Hoeveel echt fanatieke paardenfokkers er in Soest zich nog bezig houden met het fokken van paarden zou ik op dit moment niet eens meer durven te zeggen.

Mogelijk is zelfs het lid A.P. van Doorn nog de enige.

Het jaar 1988 was een rustig jaar. De W.P.E. zocht naar andere activiteiten. Het fenomeen buitenritten diende zich aan. Terugkijkend in het archief van de W.P.E. kunnen we lezen dat op 8 oktober 1983 een aantal fanatieke W.P.E. leden met elkaar ook al een buitenrit

maakte. Deze vorm van recreatieve paardensport sloeg aan en we zien dat er tot op heden elk jaar mooie buitenritten in Soest en in de omgeving van Soest worden georganiseerd. Zelfs ritten elders in de regio. In 1989 werd ook een start gemaakt met het nog steeds zeer succesvolle Volkspaardenfeest. Een initiatief van de toenmalige ouderman van het Gilde de heer W. Schimmel en het W.P.E. bestuur. In de loop van de jaren kwam ook het ringsteken met aanspanningen om de hoek kijken. Uit andere archieven was naar voren gekomen dat er in 1932 in Soest ook al wedstrijden in het ringsteken (in het verleden ook wel ringrijden genoemd) werden gehouden. Dus eigenlijk een terugkeer van een mooi stukje nostalgie. De ringsteekwedstrijden van de W.P.E. werden tot en met 2005 meestal gehouden in de maand september in de mooie historische Kerkebuurt van Soest met als gastheer de altijd maar weer voor de W.P.E. klaarstaande heer Van de Grift.

De W.P.E. organiseerde in de jaren voor 2006 veel lezingen en verzorgde opleidingen voor het koetsiersbewijs. De opleidingen voor het koetsiersbewijs kwamen op een gegeven moment eigenlijk helemaal stil te liggen, daar de groepen menners te klein werden en het risico te groot werd om een financieel verantwoorde opleiding goed te kunnen organiseren. Al vele jaren organiseert de

De heer Gerard van de Grift in actie op het Volkspaardenfeest.

W.P.E. een rit met lichamelijk en geestelijk gehandicapte bewoners van Sherpa (voorheen Eemeroord uit Baarn). Ook werd er aan het jaarprogramma een kinderdag en een mendag toegevoegd. Deze vormen van paardensport worden door de W.P.E., weliswaar in een wat andere vorm, nog steeds georganiseerd. Eens in het jaar werd een jaarlijkse feestavond georganiseerd. Een avond zonder paarden. Dat wil niet zeggen dat

de paarden niet ter sprake kwamen. Het woord paard viel natuurlijk, dat kan niet anders bij paardenmensen. Maar elkaar eens ontmoeten zonder paard en wagen moet ook kunnen.

Zoals u in dit stukje historie kon lezen dekt de naam die de vereniging thans draagt de lading eigenlijk niet meer. Na de omslag van fokvereniging naar recreatieve paardensportvereniging is

*Kinderen en pony's actief
op het Volkspaardenfeest.*

getracht de naam van de vereniging echt eens te wijzigen. Er werden door een aantal leden zelfs nieuwe namen aangedragen. Maar na een ledenraadpleging bleef de naam zoals hij was en nog steeds is. De W.P.E. is niet meer uit

Soest weg te denken.

De W.P.E. is in de jaren die achter ons liggen een vereniging geworden waar een ieder, die op een recreatieve manier paardenplezier wil beleven, lid van kan worden. Er kan zowel aangespannen als onder het zadel aan verschillende evenementen worden deelgenomen.

Thans staan een aantal jonge bestuurders met nieuwe frisse ideeën aan het roer. Dat wil niet zeggen dat oude gebruiken zoals het Volkspaardenfeest en het ringsteken overboord zijn gegooid. Beslist niet. In nauwe samenwerking met het Gilde wordt tijdens de Gildedagen nog steeds het Volkspaardenfeest georganiseerd. Ook wordt nog jaarlijks het ringsteken georganiseerd. De laatste jaren in nauwe samenwerking met de winkeliersvereniging Hartje Zuid in het gelijknamige winkelcentrum.

In dit stukje historie mag niet onvermeld blijven dat de al vele jaren bestaande en zeer mooie route voor aanspanningen door de natuur van Soest een initiatief is geweest van de W.P.E.

Enkele vrijwilligers van de vereniging hebben in zeer nauwe samenwerking met de gemeente Soest deze route gerealiseerd. Sommige stukken op de route zijn gecombineerd met de ruiterroute die al eerder bestond.

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contactpersonen overleggen, te weten:

Wergroep:

Archeologie	: de heer J. van der Putten,	06 27030981
Genealogie	: de heer W. Routers, routers@wanadoo.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie	: de heer H. Gerth,	035-6016635
Contact Museum Oud Soest	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048

De contributie per jaar	€ 20,- voor leden in Nederland
	€ 25,- voor leden in het buitenland
	€ 35,- voor het bedrijfsleven

Betaling contributie op rekeningnummer 3599.02.235

Betaling bijzondere evenementen op rekeningnummer 3159.91.720

Losse nummers	: Verkrijgbaar bij de secretaris.
	Leden € 2,50
	Niet-leden € 5,00

INHOUDSOPGAVE VOORJAARNUMMER 2010

Blz.

In memoriam Gerard Staalenhoef	1
Geert v.d. Poll (1915-1987) journalist	2
Soest in beeld gebracht door kunst	14
Uit het kasboek van grootmoeder	19
Het Soester verenigingsleven deel 14: WPE	27

